

Naida Hodžić-Šišman

**UTJECAJ GERMANIZAMA U ŠKOLSKIM LEKTIRAMA NA NASTAVU
NJEMAČKOG KAO STRANOG JEZIKA**

Sažetak

Cilj ovog rada jeste istražiti zastupljenost germanizama u školskim lektirama, te njihov utjecaj na nastavu njemačkog kao stranog jezika. Čitanjem bogatimo vokabular kako maternjeg, tako i stranog jezika. Nerijetko se dešava da primjenjujemo riječi stranog porijekla, a da toga nismo svjesni. Istraživanje je provedeno među učenicima šestog razreda osnovne škole kroz tri faze anketiranja kako bi se ispitala njihova sposobnost prepoznavanja germanizama, razumijevanja njihovog značenja i povezivanja s njemačkim jezikom. Korpus se sastojao od 42 germanizma izdvojena iz četiri književna djela predviđena školskim planom i programom. Rezultati ukazuju na to da, iako učenici uspješno prepoznaju germanizme u kontekstu i povezuju ih s njemačkim jezikom, postoji značajan jaz u preciznom razumijevanju njihovog značenja. Rad zaključuje da germanizmi u lektirama predstavljaju vrijedan didaktički potencijal za aktiviranje predznanja učenika i lakše usvajanje novog vokabulara u stranom jeziku.

Ključne riječi: *germanizmi, školska lektira, njemački kao strani jezik, leksički transfer, osnovna škola.*

Uvod

Germanizmi su riječi njemačkoga porijekla koje su jezičkim kontaktom i posuđivanjem postale dijelom bosanskoga jezika. Oni se pojavljuju u svakodnevnom govoru, književnim djelima i školskim lektirama. Primjeri uključuju: *bluza, kabl, apetit, keks, šnicla, štos, mašina, šporet*. Proučavanje germanizama u školskim lektirama može pokazati kako učenici dolaze u kontakt s elementima njemačkog jezika i kako se to predznanje može iskoristiti u nastavi njemačkog kao stranog jezika.

Teorijski okvir

Čitanje je jedna od jezičnih djelatnosti koju djeca savladavaju na samom početku školovanja, a od velike je važnosti u daljnjem obrazovanju i osobnom razvoju. Ono nam omogućava da otkrijemo različite informacije, obogatimo vokabular, razvijemo kritičko mišljenje i poboljšamo jezične vještine, ali nam također otvara i put u imaginarne svjetove. Nastavni sat lektire igra ključnu ulogu u obrazovnom procesu jer se razlikuje od uobičajene nastave književnosti. Povezivanje književnih tema sa svakodnevnim životom pomaže učenicima da kroz iskustveno učenje lakše shvate i dožive djelo (Gabelica, Radmanić, Skrbini, Varjačić, 2014, 58).

Prema Gabelica, Težak (2017, 238) važnu ulogu na času lektire igraju i posebne lektirne bilježnice u kojima se neće nalaziti analiza djela, već literarni problemi i pojmovi koji su bili istraživani tijekom obrade djela. Lektirna bilježnica služi „samo za objašnjenja književnog pojmovlja i literarnih problema uz ilustraciju pomoću lektirnog djela, a ne za učeničke zadaće ili cjelovitu analizu lektirnog djela“. (Gabelica, Težak, 2017, 238) U tom kontekstu, lektirne bilježnice mogu poslužiti i kao pogodan didaktički alat za sistematsko izdvajanje i tumačenje nepoznatih ili manje poznatih leksičkih jedinica, među kojima se često nalaze i riječi stranog porijekla. Budući da se učenici u lektirnim djelima susreću s arhaičnim, regionalnim ili posuđenim leksemima, lektirna bilježnica omogućava njihovo bilježenje, objašnjavanje i semantičko razgraničavanje, čime se, između ostalog, otvara prostor za prepoznavanje i analizu germanizama prisutnih u književnom tekstu.

Germanizmi su riječi njemačkoga porijekla koje su, usljed dugotrajnog jezičkog kontakta, postale sastavnim dijelom bosanskoga jezika (Simeon, 1969; Hrvatski opći leksikon, 1996). Njihova prisutnost u bosanskom jeziku rezultat je historijskih, društvenih i kulturnih veza, naročito tokom

austro-ugarske uprave, kada je njemački jezik imao značajnu administrativnu i društvenu ulogu (RGBJ, 2014).

Prema Filipoviću (1986), leksičko posuđivanje nastaje kao posljedica potrebe za imenovanjem novih pojmova ili popunjavanjem semantičkih praznina u jeziku primaocu. U procesu integracije posuđenice se fonetski i morfološki prilagođavaju jeziku, te vremenom prestaju biti percipirane kao strane. Memić (2014) ističe da se u tom kontekstu opravdanije govori o leksičkom transferu, budući da preuzete riječi nastavljaju egzistirati u oba jezika.

Danas je njemački drugi strani jezik u školama, što svjedoči o njegovoj globalnoj zastupljenosti, te ukazuje na veliki broj govornika njemačkoga jezika u svijetu, bilo onih kojima je njemački maternji jezik ili ne. Povezanost između Bosne i Hercegovine i Njemačke ogleda se ne samo u dugogodišnjim historijskim, kulturnim i društvenim vezama, već i u snažnim migracijskim tokovima između ove dvije zemlje. Intenzivan priliv bosanskohercegovačkog stanovništva u Njemačku u velikoj je mjeri motiviran ekonomskim razlozima, ponajprije potragom za stabilnijim zapošljavanjem i višim životnim standardom.

Analiza školskih lektira i empirijsko istraživanje

U svrhu ovog istraživanja, kao korpus služe lektire za šesti razred osnovne devetogodišnje škole: *Tri Ješina junačka dana*, Advan Hozić; *Mrvice iz dnevnog boravka*, Sanja Pilić; *Nevidljiva Iva*, Zvonimir Balog; i *Lijeve priče*, Alija Isaković. U analizi su izdvojeni isključivo germanizmi u užem smislu, dok su internacionalizmi latinskog, grčkog ili francuskog porijekla isključeni, iako su prisutni i u njemačkom jeziku.

U korpusu je pronađeno ukupno 42 germanizma. Najveći broj zabilježen je u djelu *Lijeve priče* (19), zatim u djelima *Tri Ješina junačka dana* i *Mrvice iz dnevnog boravka* (po 10), dok je najmanji broj germanizama potvrđen u djelu *Nevidljiva Iva* (3).

Tabela 1. Pregled germanizama izdvojenih iz školskih lektira za šesti razred osnovne škole.

Riječ u tekstu	Njemački korijen	Knjiga / autor	Područje života / kontekst
badže	Bade	Tri Ješina junačka dana – Hozić A.	domaćinstvo / higijena
švabe	Schwaben	Tri Ješina junačka dana – Hozić A.	rat / vojna terminologija

komesar	Kommissar	Tri Ješina junačka dana – Hozić A.	rat / vojna terminologija
remen	Riemen	Tri Ješina junačka dana – Hozić A.	odjeća / praktična upotreba
štab	Stab	Tri Ješina junačka dana – Hozić A.	rat / vojna terminologija
kabl	Kabel	Tri Ješina junačka dana – Hozić A.	tehnički predmet
krach	Krach	Tri Ješina junačka dana – Hozić A.	rat / vojna terminologija
šindra	Schindel	Tri Ješina junačka dana – Hozić A.	građevina / krovovi
kugel	Kugel	Tri Ješina junačka dana – Hozić A.	rat / vojna terminologija
kanta	Kanne	Tri Ješina junačka dana – Hozić A.	domaćinstvo / posuđe
sokne	Socken	Mrvice iz dnevnog boravka – Pilić S.	odjeća / svakodnevni život
frotir	Frottee	Mrvice iz dnevnog boravka – Pilić S.	domaćinstvo / higijena
šef	Chef	Mrvice iz dnevnog boravka – Pilić S.	posao / hijerarhija
cukreni	Zucker	Mrvice iz dnevnog boravka – Pilić S.	hrana / kulinarstvo
švercati	schwarz	Mrvice iz dnevnog boravka – Pilić S.	transport / ilegalna aktivnost
kontrola	Kontrolle	Mrvice iz dnevnog boravka – Pilić S.	javna služba / provjera
kino	Kino	Mrvice iz dnevnog boravka – Pilić S.	zabava / kultura
kompliment	Kompliment	Mrvice iz dnevnog boravka – Pilić S.	društveni život / komunikacija
apetit	Appetit	Mrvice iz dnevnog boravka – Pilić S.	hrana / zdravlje
witz	Witz	Mrvice iz dnevnog boravka – Pilić S.	humor / društveni život
bluza	Bluse	Nevidljiva Iva – Balog Z.	odjeća / moda
šljem	Helm	Nevidljiva Iva – Balog Z.	rat / vojna terminologija
karta	Karte	Nevidljiva Iva – Balog Z.	kartografija / igre
tipke	Tasten	Lijeve priče – Isaković A.	muzika / instrumenti
špijuni	Spion	Lijeve priče – Isaković A.	rat / vojna terminologija
alarm	Alarm	Lijeve priče – Isaković A.	sigurnost / tehnologija
furaj	Fahr	Lijeve priče – Isaković A.	posao / transport

oficir	Offizier	Lijeve priče – Isaković A.	rat / vojna terminologija
mašina	Maschine	Lijeve priče – Isaković A.	tehnologija / industrija
rajsnegle	Reißnägel	Lijeve priče – Isaković A.	kancelarija / uredski pribor
šporet	Sparherd / Herd	Lijeve priče – Isaković A.	domaćinstvo / kuhinja
šine	Schiene	Lijeve priče – Isaković A.	transport / infrastruktura
kontrolor	Kontrolleur	Lijeve priče – Isaković A.	javna služba / transport
štof	Stoff	Lijeve priče – Isaković A.	tekstil / odjeća
plakat	Plakat	Lijeve priče – Isaković A.	mediji / oglašavanje
probe	Probe	Lijeve priče – Isaković A.	umjetnost / priprema nastupa
klavier	Klavier	Lijeve priče – Isaković A.	muzika / instrument
keks	Keks	Lijeve priče – Isaković A.	hrana / kulinarstvo
šnicla	Schnitzel	Lijeve priče – Isaković A.	hrana / kulinarstvo
štos	Stoss	Lijeve priče – Isaković A.	humor / društveni život
šlag	Schlag	Lijeve priče – Isaković A.	hrana / kulinarstvo
klicker	Klicker	Lijeve priče – Isaković A.	igra / zabava

Unutar prikupljenog korpusa izvršena je podjela germanizama prema područjima života, s obzirom na kontekst u kojem se riječ pojavljuje u samoj lektiri. Analiza pokazuje da su germanizmi najzastupljeniji u ratnoj i vojnoj terminologiji (8), što je u skladu s tematskim okvirom analiziranih lektira, posebno *Tri Ješina junačka dana* i *Lijeve priče* (primjeri: *švabe, komesar, štab, kugel, šljem, špijuni, oficir, krach*).

Značajan broj germanizama prisutan je i u svakodnevnom životu učenika, posebno u leksici vezanoj za:

- hranu (5) - *cukreni, apetit, keks, šnicla, šlag*;
- odjeću (4) - *remen, bluza, sokne, štof*;
- zabavu i društveni život (4) – *witz, kompliment, štos, klicker*.

Ostali germanizmi pojavljuju se u kontekstima domaćinstva i tehničkih predmeta (*badže, kabl, šporet, frotir*), te transporta i infrastrukture (*šine, kontrolor, švercati*), a manji broj u medijima i umjetnosti (*plakat, probe*), te muzici (*tipke, klavier*).

Ova analiza pokazuje da su germanizmi u školskim lektirama prisutni u raznovrsnim kontekstima, od vojnih i historijskih do svakodnevnih, što omogućava učenicima upoznavanje sa stranim riječima kroz različite situacije i teme.

U istraživanju je učestvovalo devet učenika šestog razreda osnovne škole. Učenici su bili informirani u koju svrhu se istraživanje radi, što je unijelo dinamiku i probudilo veliki interes kod učenika u okviru redovne nastave. Učenici su dobili tri upitnika, svaki u vremenskom razmaku od dvije sedmice. Anketiranje je provedeno u tri faze kako bi se postupno ispitala sposobnost učenika da prepoznaju germanizme, razumiju njihovo značenje i povežu ih s njemačkim jezikom.

U prvoj fazi učenici su dobili ekscerpirane isječke iz lektira, koji su sadržavali germanizme. Učenici su imali zadatak da podvuku riječi koje smatraju germanizmima.

U drugoj fazi anketiranja su učenici imali zadatak da prevedu ili objasne germanizme. Germanizmi su ekscerpirani onakvi kakvi se pojavljuju u njemačkom jeziku. U ovoj fazi nastavnik je izgovarao riječi na njemačkom jeziku, čime je učenicima olakšano njihovo prepoznavanje i povezivanje s već poznatim leksemima u maternjem jeziku. U posljednjoj fazi istraživanja su učenici imali zadatak da označe riječi koje su im poznate i da napišu sinonim za tu riječ ukoliko postoji. Germanizmi su ekscerpirani onako kako su navedeni u lektirama.

Rezultati istraživanja

Tabela 2. Rezultati anketnog ispitivanja provedenog među učenicima šestog razreda osnovne škole

Anketa	Ispitivana vještina	Broj tačno riješenih primjera (od 42)
Anketa 1	Prepoznavanje germanizama u kontekstu	35
Anketa 2	Razumijevanje značenja germanizama	23
Anketa 3	Povezivanje germanizama s njemačkim jezikom	35

U prvoj anketi, koja je ispitivala prepoznavanje germanizama u kontekstu, učenici su tačno prepoznali 35 od 42 primjera, što pokazuje da većina učenika uspješno prepoznaje germanizme u ponuđenim rečenicama. Tako su učenici u najvećem broju slučajeva tačno prepoznali germanizme u rečenicama poput „*Pomozi da tata skine bluzu.*“ ili „*Pozvao ju je u kino, ali ona nije došla.*“. S druge strane, poteškoće su zabilježene kod riječi koje su u potpunosti integrirane u svakodnevni jezik, kao u primjerima „...*pa mu ih vratio gore u onu staru kantu.*“ ili „...*i veliku porciju sladoleda sa šlagom...*“, pri čemu učenici nisu uvijek prepoznali ove lekseme kao germanizme upravo zbog njihove integriranosti u svakodnevni jezik. U drugoj anketi zabilježen je manji broj tačnih odgovora pri tumačenju značenja pojedinih germanizama, 23 od ukupno 42 primjera. Ovaj pad ukazuje na to da učenici često koriste germanizme u svakodnevnom jeziku, ali ne raspolažu uvijek jasnim znanjem o njihovom značenju. Učenici su uspješno objasnili riječi iz svakodnevnog konteksta, poput *šef*, *keks* ili *apetit*. Međutim, poteškoće su se javile kod riječi poput *krach*, *kanne* i *schindel*, čije značenje učenici uglavnom nisu znali precizno odrediti. U trećoj anketi, koja je ispitivala povezivanje germanizama s njemačkim jezikom, zabilježen je podjednako visok broj tačnih odgovora (35), što upućuje na razvijenu svijest učenika o porijeklu ovih riječi. Ovaj rezultat može se objasniti činjenicom da su germanizmi u anketi ekscerpirani u oblicima koji su u potpunosti prilagođeni bosanskom jeziku (*šnicla*, *šporet*, *štof...*), zbog čega ih učenici doživljavaju kao poznate lekseme i lakše ih povezuju s njemačkim jezikom, iako ih u spontanoj upotrebi ne prepoznaju uvijek kao germanizme.

Zaključna razmatranja i pedagoške implikacije

Rezultati istraživanja ukazuju na to da školske lektire predstavljaju vrijedan izvor za razvoj jezičke svijesti učenika budući da sadrže brojne germanizme koji su već dio njihove svakodnevne leksike. Prepoznavanje takvih riječi u književnom tekstu omogućava učenicima da lakše uspostave vezu između maternjeg i stranog jezika, čime se otvara prostor za njihovu funkcionalnu primjenu u nastavi njemačkog kao stranog jezika. Ipak, potrebno je naglasiti da je istraživanje provedeno na manjem uzorku učenika, te se rezultati ne mogu generalizirati, već ukazuju na određene tendencije. Poznavanje germanizama može imati značajnu didaktičku vrijednost jer omogućava aktiviranje postojećeg leksičkog predznanja učenika, što olakšava usvajanje novog vokabulara u stranom jeziku. Zbog fonetske i semantičke sličnosti između pojedinih leksema u bosanskom i njemačkom

jeziku, učenici lakše uspostavljaju međujezične poveznice, što doprinosi bržem i sigurnijem usvajanju leksičkih jedinica.

U tom smislu, germanizmi prisutni u lektirnim djelima mogu se posmatrati kao značajan didaktički potencijal, naročito u nižim razredima osnovne škole, gdje učenici spontano prepoznaju leksičke sličnosti između jezika. Ipak, njihova upotreba zahtijeva svjestan i planski pristup u nastavi, budući da pojedini germanizmi mogu dovesti do pogrešnih semantičkih pretpostavki. Stoga je uloga nastavnika ključna u usmjeravanju učenika ka pravilnom razumijevanju značenja i upotrebe ovih leksičkih jedinica u oba jezička sistema.

U nastavnoj praksi germanizmi se mogu koristiti kroz različite aktivnosti, poput poređenja riječi u bosanskom i njemačkom jeziku, izrade tematskih leksičkih mapa, kao i zadataka prepoznavanja i povezivanja značenja. Na taj način učenici razvijaju međujezičnu svijest i lakše usvajaju novi vokabular.

Literatura

1. Filipović, Rudolf, *Teorija jezika u kontaktu*, “Uvod u lingvistiku jezičnih dodira”, JAZU – Školska knjiga, Zagreb, 1986.
2. Gabelica, Marina, Radmanić Ana, Skrbin Anita, Varjačić Ljiljana, *Lektira – zadnja crta obrane čitanja u digitalnome dobu*. Književnost i dijete, 4; 54-73, 2014.
3. Gabelica, Marina – Težak, Dubravka, *Kreativni pristup lektiri*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu - Učiteljski fakultet, 2017.
4. Halilović, Senahid, Tanović, Ilijas, Šehović, Amela, *Rječnik bosanskoga jezika* Filozofski fakultet u Sarajevu, 2011.
5. Jahić, Dževad, *Rječnik bosanskog jezika*, Sarajevo : Bošnjačka asocijacija 33 : autor, 2014 (Široki Brijeg : Suton)
6. Kovačec, August, *Hrvatski opći leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1996.
7. Memić, Nedžad, *Rječnik germanizama i austrijacizama u bosanskom jeziku*, Sarajevo, 2014.
8. Simeon, Rikard, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Matica hrvatska, Zagreb, 1969.

Izvori

Hrvatski jezični portal. <http://hjp.znanje.hr/> [pregled 12. 12. 2025.]

<https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/object/ffzg:11931/FILE0> [pregled 13. 01. 2026.]

https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/21_22/bhs/Merima-Dedovic.pdf [pregled 24. 01. 2026.]

THE INFLUENCE OF GERMAN LOANWORDS IN SCHOOL READING MATERIALS ON THE TEACHING OF GERMAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Abstract

The aim of this paper is to investigate the presence of Germanisms in school reading materials and their impact on teaching German as a foreign language. Reading enriches the vocabulary of both the mother tongue and foreign languages, often leading to the unconscious use of loanwords. The research was conducted among sixth-grade primary school students through three phases of surveying to examine their ability to recognize Germanisms, understand their meaning, and connect them with the German language. The corpus consisted of 42 Germanisms extracted from four literary works included in the school curriculum. The results indicate that while students successfully recognize Germanisms in context and associate them with the German language, there is a notable gap in their precise understanding of these words' meanings. The paper concludes that Germanisms in school readings represent a valuable didactic potential for activating students' prior lexical knowledge and facilitating the acquisition of new vocabulary in a foreign language.

Keywords: *Germanisms, school reading, German as a foreign language, lexical transfer, primary school.*